

CILVĒKA DZĪVES GĀJUMS

Rūdolfs Šteiners

BĒRNA AUDZINĀŠANA PUSAUDŽA GADOS

1921. gada 17. jūnijs

Tā kā mēs gribam mācīt un audzināt vecākos skolniekus un skolnieces, mums šodien būs nedaudz jāiedziļinās cilvēkmācībā un mācībā par pasauli. Bez šāda dziļāka dzīves pamatojuma mēs nemaz nedrīkstam ņerties pie uzdevuma veidot augstākas valdorfskolas pakāpes.

Mums jāsaprot, ka dzīve īstenībā ir viens veselums un ka mēs varam izraut no šīs dzīves kādu atsevišķu gabalu tikai par ļaunu pašai dzīvei. Vispirms dzīve piedāvā mums situāciju, kurā mēs kā cilvēki ieaugam kopš bērnības. Mēs tiekam nostādīti pasaulē tā, ka vispirms ir kā iemiegam tajā, jo bērns pirmos dzīves gadus dzīvo pilnīgi neapzināti. Ar laiku viņš kļūst arvien apzinātāks un apzinātāks, bet ko tas nozīmē, ka bērns kļūst apzināts? Tas nozīmē, ka viņš mācās pielāgot savu iekšējo dzīvi ār pasaulei. Viņš mācās attiecināt ārējo pasauli uz sevi, sevi attiecināt uz ār pasaulei. Viņš iemācās apzināties ārējās lietas, mācās atšķirt sevi no tām. Augot viņš arvien vairāk saskaras ar šīm lietām. Viņš raugās augšup tajā, kas apņem Zemi ar tās dzīvību, redz kosmisko pasauli, nojauš, ka šīs pasaules pamatā ir zināmas likumsakarības, un tomēr viņam nav pilnas skaidrības par noslēpumainajām attiecībām, kas pastāv starp cilvēku un Kosmosu. Tā bērns aug un arvien vairāk un vairāk tiek iesaistīts pārējo cilvēku rūpju lokā. Viņš tiek audzināts, viņš tiek mācīts. Audzināšana visā viņa individualitātē raisa nepieciešamību reiz pašam iesaistīties pasaules norisēs.

Mēs audzinām viņu aktīvai līdzdalībai pasaules norisēs tādejādi, ka ļaujām vispirms spēlēties, līdz ar to modinot viņa aktivitāti. Mēs cenšamies visu, ko ar bērnu darām, veikt tā, lai, no vienas puses, tiktu apmierinātas cilvēkbūtnes prasības, audzināt higiēniski, veselīgi un uzrunāt bērnam gan miesu, gan dvēseli, gan garu, un mēs meklējam otru elementu. Mēs mēģinām iedzīvoties sociālajā un tehniskajā dzīvē, izpildot arī to prasības. Mēs mēģinām mācīt un audzināt bērnu tā, lai viņš vēlāk varētu iesaistīties darba procesā, iekļauties sociālajā vidē, sadzīvot ar citiem cilvēkiem. Mēs mēģinām iemācīt viņam iemaņas un sniegt zināšanas, ar kurām viņš varētu orientēties tehnikas pasaulē – tā, lai viņa darbs varētu kaut ko nozīmēt sabiedrībai, cilvēku dzīvei un lai viņš pats atrastu savu dzīves ceļu un saikni ar pārējās cilvēces dzīvi. To visu mēs darām. Lai mēs to darītu pareizi, lai mēs patiesi varētu apmierināt cilvēka dabas prasības, nenostādot viņu pasaulē kā miesiski, dvēseliski un garīgi slimu vai novājinātu organismu, mums, no otras puses, jāapzinās, ka cilvēkam vajadzētu ieaukt sabiedrībā tā, lai viņš varētu atrast tajā savu vietu un ar savu ieguldījumu virzīt pasauli uz priekšu. Tātad mums jānododas divos virzienos.

Un tomēr mums sev jāsaaka, ka šādā situācijā ir diezgan grūti bērniem ko dot. Īstenībā mums kā audzinātājiem un skolotājiem ne tikai sagādā zināmas grūtības nepieciešamība tikt galā ar šo situāciju, bet tā izraisa arī zināmu skepsi, zināmas šaubas. Viegli saprast, kāpēc mūsu laikā daudz tiek debatēts par to, kā audzināt jauniešus. Principā tie ir jautājumi, kas tik saasināti, tik konkrēti, tik ekstremāli, kā tie parādās šodien, senākās kultūrās pat nebūtu bijuši iespējami. Ja jūs bezaizspriedumaini aplūkosiet cilvēces vēsturiskās attīstības gaitu, jūs

redzēsiet, ka senajās kultūrās pastāvēja ārkārtīgi daudzas lietas, kas mums šodien šķiet neiespējamās. Atliek paskatīties uz vadošās klases stāvokli un uz vergu un helotu klases stāvokli senajā Grieķijā, un mēs redzēsīm, ka no sava tagadējā redzespunkta ar pilnām tiesībām nevaram to atzīt par labu un pareizu esam. Bet, ja mēs iepazīstamies ar grieķu uzskatiem par jauniešu audzināšanu, mēs saprotam, ka viņiem nebija iedomājamas tādas debates par jauniešu audzināšanu, kādas mēs piedzīvojam šodien, kad viens domā absolūti pretēji otram par veidu, kādā vajadzētu audzināt bērnus, jauniešus un jaunietes. Tātad mācīšanas un audzināšanas uzdevumi sagādā mums zināmas grūtības, un tomēr mums ir jābūt kādai pedagoģijai un didaktikai, lai paveiktu nepieciešamo. Te mēs varam vērot, kā aizdegas debates starp tiem, kas vairāk uzsver ķermeņa attīstību, un tiem, kas vairāk uzsver garīgi dvēselisko attīstību, un praktiski neizskatās, ka abu šo uzskatu piekritēji kādreiz varētu saprasties savā starpā; tātad, runājot par audzināšanu un jo īpaši par didaktikas jautājumiem, mēs nonākam ne tikai pie atziņas, ka audzināšana prasa daudz pūļu, bet arī pie kādas citas atziņas, proti, ka mums nebūt nav skaidra mūsu pašu kā audzinātāju un skolotāju nozīme audzināšanas jomā.

Mums tiešām vajadzētu būt šādai izjūtai mūsdienās, un es domāju, ka šī izjūta vēl saasināsies, ja mēs aplūkosim lietu nedaudz plašāk. Jūs gūsiet plašāku pārskatu, kad saskatīsiet visu to audzināšanas principu un ideju pārpilnību, kas nākusi, teiksim, no Viduseiropas. Es gribētu jums ieteikt vienkārši pamēģināt iepazīties ar visu, ko par garīgo, dvēselisko un fizisko audzināšanu ir teikuši cilvēki, kuriem ir viduseiropieša izglītība. Paņemiet Dita (*Dittes*) vai Dīstervēga (*Diersterweg*) grāmatu un izlasiet visu, kas tur izklāstīts par audzināšanas būtību. Es jums iesaku izlasīt, piemēram, interesanto sacerējumu, ko var atrast Karla Jūliusa Šroera (*Karl Julius Schroer*) grāmatīnā “Mācīšanas jautājumi”, kurā ir runa - manuprāt, pareizā veidā - par vingrošanas lomu mācību procesā, kas ļoti sīki tiek izsekota nodaļā “Fiziskā audzināšana”. Es gribētu, lai jūs, to lasot, pievērstu uzmanību domāšanas veidam un pamatnostājai, kas ir šo izklāstījumu pamatā. Kā, neskatoties uz patiesu, smalkjūtīgu fiziskās cilvēka dabas izpratni, neskatoties uz viedokli, ka cilvēkam kā fiziskai būtnei ir kārtīgi jāieaug pasaulē, tomēr šo rakstu caurstrāvo apziņa, ka cilvēks ir dvēseliska būtne, ka vienmēr jāpatur prātā viņa dvēsele. Un es gribētu jūs lūgt: izlasiet salīdzinājumam kādu no daudzajiem anglo-amerikāņu literatūras paraugiem, kas apraksta nevis audzināšanu, bet tieši *education*, izsekojot tās pamatā esošajai dvēseles konfigurācijai. (Izpētiet to kārtīgi, balstoties antroposofijas atziņās.) Visur jūs atradīsiet nodaļas par intelektuālo audzināšanu, par estētisko audzināšanu un par fizisko audzināšanu, bet pievērsiet uzmanību tam, kas stāv aiz tā visa, no kā tas ir izaudzis. Jums radīsies sajūta, ka vārds “audzināšana” neattiecas uz to, kas tiek apzīmēts ar vārdu “*education*”, jo it visur, pat runājot par garu (ka mūsu kultūrai piemītot gars), kur runa ir par intelektuālo audzināšanu, visur pamatā ir doma, ka cilvēks ir sava veida mehānisms, ka viņam ir jākopj un jāveido savs miesiski fiziskais organisms un, ja vien mēs kārtīgi izveidosim šo miesiski fizisko organismu vai mehānismu, tad viss morālais un viss intelektuālais uzradīsies pats no sevis. Te izpaužas daudz stiprāka tendence uz miesiski fizisko. Es vēlos pateikt, ka pirmā piemēra rakstos par audzināšanu un mācīšanu tiek pieļauts, ka cilvēkam tomēr var piekļūt garīgi dvēseliski, un, ja tiek atrasta pareiza pieeja viņa garīgi dvēseliskajam elementam, tad veidojas arī pareiza attieksme pret viņa fizisko miesu. Turpretī darbos par *education* visur tiek uzsvērts, ka bērnos jāaudzina tikai miesiski fiziskais, un tikai tāda audzināšana esot pareiza. Lai arī cilvēkam vēl esot tāds mazs kambarītis, par to nevajadzētu daudz raizēties. Audzinātai jātiek tikai cilvēka fiziskajai perifērijai, un vienmēr tiek pieminēts, ka cilvēkam vēl ir neliels kambarītis, par kuru īstenībā nav daudz jāraizējas. Tajā atrodoties intelekts, morāle un reliģija; tad vēl arī noteikta veida instinktīva morāle, reliģija un loģika; un, kad fiziskā miesa ir beidzot vispusīgi

izaudzināta, tad spēki virzās uz iekšu; tie paveic pārvērtības šajā kambarītī, un no tā tad arī dzirkstī intelekts, morāle un reliģija, un tas viss notiekot pats no sevis. Šie darbi jālasa starp rindiņām, pamanot to, kas ir šādu domu pamatā.

Šodien ir ļoti nepieciešams ņemt vērā šādas atšķirības. Svarīga ir nevis šodienai raksturīgā seklā lietu uztvere, bet lietu slēptie simptomi. Tas ir daudz svarīgāk par mūsdienās ierasto paviršo vērošanas veidu, proti, pārdomāt tos simptomus, kas slēpjas zem notikumu virspuses. Padomājiet tikai par simptomātiskajiem notikumiem, kas raksturo mūsu pārejas laika kultūru, izsekojiet tām ārkārtīgi svarīgajām debatēm, kas pēdējo nedēļu laikā norisinājās Anglijā ārkārtīgi sliktu sociālo attiecību dēļ, proti, dēļ vispārējā streika, kas uzjundīja visu Anglijas sabiedrību. Norisinās debates, kas acumirkli piepildīja visus laikrakstus, bet pēkšņi mēs redzam, ka pēdējās nedēļās visos žurnālos, kas rakstīja par šīm svarīgajām lietām, ieskanas pavisam citas notis. Pēkšņi viss šajos žurnālos publicētais materiāls nāk no gluži cita stūra, un kas tas īsti ir? Tiek rakstīts par visdažādākajām – es patiešām nezinu, kā tās visas sauc – bumbu un deju spēlēm. Tās pēkšņi izraisa cilvēkos tik milzīgu interesi, ka noslauka viņu apziņā jēlkādas domas par tik svarīgajiem sociālajiem jautājumiem. Debates iegūst apmēram šādu raksturu: ka tik mēs ātrāk nokļūtu ārā lielajos laukumos, kur tiek spēlētas lielās spēles, kur mēs kustamies tā, lai pēc iespējas stiprinātu savus muskuļus, un kur mēs varam pievērst uzmanību tik svarīgām lietām, kā, piemēram, kāda pamestu lodveidīgu priekšmetu pareizi saķert kādā noteiktā veidā – varbūt ar lielo kājas pirkstu vai vēl kā citādi. Iespējams, ka es to aprakstu nedaudz diletantiski, bet es tiešām nevaru smalki un visos sīkumos ielaisties lietišķākā šādu kultūras parādību raksturošanā.

Tas nūdien ir visai dīvains iespaids, ko mēs gūstam, ja iedziļināmies visās atšķirībās, kas šai ziņā ir vērojamas. Mūsdienu žurnālistikas produkcijas lasīšana neko nelīdz, jo tam, ko viņi grib pateikt, nav nekādas nozīmes; viņus raksturo tas, **kā dēļ** viņi raksta to vai ko citu. Šodien tas ir bezgala daudz svarīgāk. Šodien runāt ar cilvēkiem par to, ko viņi domā, nav vērts, tam nav nekādas nozīmes; daudz svarīgāk ir saprast, kāds ir viņu rīcības pamats, kā viņi nonāk pie apgalvojuma par kādu eksistējošu parādību. Tieši par to šodien ir runa. Ar ko atšķiras vācu celtniecības ministrs no franču ministra, kā lai pieņem viena vai otra argumentāciju, tas viss ir blēņas. Tas nevar būt svarīgi tiem, kuri grib piedalīties mūsdienu civilizācijas progresā, bet ir jānoskaidro, kādēļ viens ir savā īpašā veidā nepatīss un kādēļ cita cilvēka nepatīsumam ir pavisam cits raksturs. Mums jāpievērs uzmanība tam, kas runā caur abām nepatīstībām, to atšķirībām.

Mums jāsaprot, ka dzīvojam laikmetā, kurā vārdiem, ko cilvēki runā, nav nozīmes, svarīgi ir tikai spēki, kas tajos valda un darbojas. Tam, kurš māca jauniešus, ir vērīgi jādzīvo savā laikmetā, un viņam jāņem vērā kāda vēl dziļāka atziņa, proti, ka nedrīkst turēties pie mūsdienām raksturīgā domāšanas veida. Ja mēs šodien ar savu antroposofisko apziņu paskatīsimies apkārt, mēs vairs neatradīsim cilvēkus, bet tikai kurmjus, kuri kustas ierobežotā diapazonā, kurā viņi ir dzīves ielikti, un kuri dzīvo tā, jo viņu domas griežas šaurā lokā un nevar tikt no tā laukā; viņiem nav ne mazākās intereses par to, kas notiek ārpus viņu redzesloka. Ja mēs neradīsim iespēju kārtīgi izaugt no šīs kurmja eksistences, ja mēs no dažādiem redzespunktiem arvien malsim tos pašus, mums 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā ieaudzinātos spriedumus, tad nevarēsim auglīgi piedalīties paveicamajā, lai tiktu laukā no pašreizējās bēdīgās situācijas.

Ja ir kāds, kam jābūt pilnībā caurstrāvotam ar tikko izteikto domu, tad tas ir skolotājs, kurš grib audzināt jaunatni; jo īpaši, ja viņš vēlas pavadīt zēnus un meitenes, kuri pašlaik pāriet no devītās klases desmitajā, ceļā uz briedumu. Mums visa skola jāiekārto tā, lai tajā kas tāds būtu iespējams, tāpēc nepieciešams, lai jūs uztvertu šo lietu vēl dziļāk, lai jūs šajā mūsu skolai tik svarīgajā pagrieziena brīdī – tas attiecas ne tikai uz tiem, kuri māca vecākajās

klasēs, bet uz visiem skolotājiem –, lai mēs šajā brīdī apzinātos, ka runa ir par visas pedagogijas un didaktikas cauraušanu ar kādu vienkāršu izjūtu, lai jūs savās dvēselēs izjustu visu sava uzdevuma smagumu un vērienīgumu, proti, pareizi **ievest cilvēku šajā pasaulē**. Bez tā mūsu valdorfskola paliks tikai nosaukums. Mēs skaisti runāsim par valdorfskolu, bet stāvēsim uz caurumaina pamata, kamēr šie caurumi kļūs tik lieli, ka nebūs vairs pamata, pa kuru staigāt. Mums iekšēji jāpiešķir šai lietai patiesīgums, un to mēs varēsim tikai tad, ja maksimāli dziļi un pamatīgi apgūsim audzinātāja profesiju.

Tāpēc mums šodien sev jāvaicā: kas mēs kā mūsdienu cilvēki īstenībā esam? Mēs tikām ievesti šajā dzīvē tādi, kādus mūs izaudzināja 19. gs. pēdējās trešdaļas apstākļi, un, mani mīlie draugi, kas mēs esam šodien? Daļa no mums ir mācījusies filoloģiju, vēsturi, kā nu tā tika mācīta vidus- un augstskolā 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Citi ir mācījušies matemātiku. Kāds ir kļuvis par to, kas viņš ir, pateicoties tai vai citai vingrošanas metodei, cits, pateicoties citai metodei. Viens, pateicoties saviem skolotājiem, ir kļuvis par džentlmeni fiziski miesiskā nozīmē, kāds cits ir izveidojies par cilvēku, kurš dzīvo savā iekšējā pasaulē, bet pārsvarā intelektuāli. Viss, kas mūsos tika ieaudzināts, līdz pat pirkstu galiņiem ir kļuvis par mūsu cilvēcesmi, un mums skaidri jāapzinās, ka tagad mums tādiem, kādi nu mēs tikām izaudzināti, patiesi jāsatver pašiem sevi, kārtīgi jāsaņem sevi rokās. Tas var notikt tikai mūsdienām atbilstošu sirdsapziņas pētījumu ceļā, kas pārsniedz individuālo līmeni. Bez šādiem atbilstošiem sirdsapziņas pētījumiem mēs nevaram pāraugt savu laiku, bet mums ir jāizaug pāri tam, ko piedāvā mūsu laiks. Mēs nedrīkstam būt raustāmi cilvēčiņi, par kādiem esam izveidojušies 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Pieņemot sevi tādus, kādi esam, pateicoties mūsu laika izglītībai, ar universāliem sirdsapziņas pētījumiem mums ir jālūko pareizi nostāties savā vietā.

Tagad pajautāsim sev, vai viss, kas mūsos ir izveidojies un par ko mēs esam kļuvuši, nav inficēts ar materiālistisko pasaules uzskatu, kas nu jau pārņēmis visu dzīvi? Protams, labā griba izpaužas visai daudzveidīgi, taču šī labā griba ir inficēta ar pasaules uzskatu, kas izriet no dabaszinātniskās nostājas. No šīs nostājas izriet arī tas, ko mēs esam mācījušies par ķermeņa audzināšanu.

Principā cilvēce arvien grib aizklāt pati sev to faktu, ka nepieciešams liels sirdsapziņas pārbaudījums – kas tāds, kam vajadzētu uzjundīt visu iekšējo pasauli ar jautājumu: kāda šodien ir mūsu, pieaugušo, loma jaunatnes priekšā? Tad varētu rasties tikai šī atbilde: vērojot zēnus un meitenes, kad viņi nobriest seksuāli, mums jāsaņem, ja gribam būt iekšēji dziļi godīgi, ka mēs nezinām, ko ar viņiem iesākt, ja nerodam atbalstu kādās jaunās atziņās. Reālā situācija ir tāda, ka starp mums un jaunatni ir izveidojusies dziļa, jo dziļa aiza.

Tas ir nopietns jautājums, kas arī šodien ir visai aktuāls. Paskatieties uz mūsdienu jaunatnes kustību, kāda tā ir izveidojusies. Kas gan tā ir, ja ne dzīvs dokuments, kas apliecina, ka visu eksperimentu rezultātā spēja ievadīt bērnus dzīvē, audzināt un mācīt viņus dzīvei ir pilnīgi gājusi zudumā. Paskatieties, kas no tā ir iznācis: šī jaunatne, par kuru mēs runājam, šobrīd jūt iekšēju nepieciešamību atteikties no pieaugušo vadības, lai pati satvertu dzīves grožus. Tiesa gan, fakts, ka šī tieksme jauniešos iedegās, mums nav jāpiedēvē pašiem jauniešiem. Būtu ļoti interesanti padiskutēt par to, kā tā jauniešos uzliesmoja, bet tā būtu garazinātniska interese, nevis pedagoģiska. Pedagoģisku interesi varētu raisīt tikai tas fakts, ka vecie ir vainīgi pie grožu izlaišanas no rokām, ka viņi zaudējuši izpratni par augošo jaunatni, un, tā kā vecie vairs nevar noturēt jaunos mājās, jaunatne kļūst par “gājputniem”, meklējot ko nenoteiktu, iracionālu, ko vecie viņiem vairs nevar dot. Domas, vārdi ir notrulināti; pieaugušajiem vairs nav nekā, ko dot augošajai jaunatnei, tādēļ jaunieši dodas prom un meklē mežā, meklē kopdzīvē to, ko nevar atrast nedz pieaugušo vārdos, nedz paraugos, nekur. Tā ir visnozīmīgākā mūsdienu parādība: jaunatne pēkšņi nostājas liela

jautājuma priekšā, uz kuru senākās kultūrās atbildēja vecie, bet tagad tas vairs nav iespējams, jo agrāk lietotā valoda neko vairs neizsaka.

Jūs, atskatoties uz savu jaunību, varbūt teiksiet, ka bijāt kārtīgāki cilvēki par “gājputniem”, ka jums klaiņošana prātā bija daudz mazāk. Lai nemeklētu kādus īpašus vārdus, es teikšu tā: tas nozīmē, ka jūs turējāties, jūs izlikāties, ka klausāt vecos, jūs palikāt mājās, bet tie citi vairs neizliekas, ka klausā vecajiem; viņi atraujas no vecajiem un aizklīst prom. To mēs redzam. Mēs redzam arī jauniešu kustības rezultātu. Nesen šajā kustībā radās nepieciešamība apvienoties, pašiem savstarpēji saliedēties. Jaunieši gribēja paši atrast to, ko vecie nevar viņiem dot. Viņi gribēja prom, dabā. Viņi gribēja atrast kaut ko nenoteiktu, ko vecie vairs nevarēja viņiem dot. Un tā viņi savstarpēji apvienojās. Viņi izveidoja mazas grupas. Principā varēja novērot unikālu parādību, kas bija ļoti pamācoša: vecie pazaudēja vadošo lomu, viņi bija kļuvuši mietpilsoņi. Vecie neticēja, ka ilgas, kas pamodušās jauniešos, ir kas nozīmīgs. Un ko tad vecie teica? Viņi neteica: mums jāmeklē, jāmeģina sevī atrast vienojošo; mums jāveic pamatīgi sirdsapziņas pētījumi; mums jāatrod ceļš pie jaunatnes... Viņi teica pavisam ko citu, proti: tā kā jaunatne negrib no mums neko mācīties, tad mēs gribam mācīties no jaunatnes. Un mēs redzam, kā, ierīkojot lauku internātus (*Landerziehungsheimen*) un citas lietas, vecie pielāgojās tam, ko gribēja un pieprasīja jaunatne. Ja jūs bezaizspriedumaini uztversiet visu, kas radās, tad ieraudzīsiet, ka vecie vēlējās, lai jaunatne viņus vada, ka viņi arvien vairāk un vairāk kapitulēja, arvien vairāk un vairāk atteicās no vadošās lomas, kamēr kādā sevišķi trauksmainā brīdī noteiktās mācību iestādēs parādījās nevis no skolotājiem, bet no skolēniem sastāvošas padomes.

Lūk, šī fāze ir tiešām kārtīgi jāpārdomā. Jāpārdomā, kas noticis ar pašu jaunatni? Jaunieši no vēlmes apvienoties ar citiem, atrast savu grupu, pārgājuši pie dvēseliskiem sevī meklējumiem vientulībā. Šī fāze ir raksturīga ar to, ka katrs pievēršas pats sev, ka katrs indivīds izjūt zināmas bailes no apvienošanās ar citiem. Šajās ilgās pēc kā tāda, ko jaunieši skaidri izjūt un cer noteikti atrast dzīvē, slēpjas atomizējošs spēks. Šīs ilgas ir pārvērtušās par neatlaidīgu domu: kā tas var būt, ka cilvēks netiek pats ar sevi galā? Šo pēdējo izjūtu jūs redzat izpaužamies arvien vairāk un vairāk, ja ar modru prātu skatāties uz to, kas šodien notiek visapkārt. Jūs redzat arvien pieaugošu nedrošību cilvēku dvēseles spēku šķelšanās dēļ. Jūs redzat kādas īpašas bailes, *horror vacui* (šausmas tukšuma priekšā); jauniešus pārņem šausmas nākotnes priekšā. Viņi izjūt bailes no dzīves, kurā viņiem jāiekļaujas, un pret tām principā ir tikai viens līdzeklis, proti, tas, ko es gribētu nosaukt par lielo sirdsapziņas revīziju. Tā nevar orientēties pēc ārišķībām, tās mērķis var būt vienīgi cilvēka jautājums sev: kā tas nākas, ka mēs ar sava vecuma spēkiem vairs nevaram saprast jaunatni?

Mēs varam aplūkot kādu senāku laika periodu, teiksim, Grieķijas kultūras periodu. Grieķiem, kā mums stāsta vēsture, vēl ir pastāvējusi zināma sapratne pieaugušo un jauniešu starpā. Ja jūs pacentīsieties kārtīgi saprast grieķu dzīvi, tad ievērosiet īpatnēju saprašanos starp cilvēkiem 14, 15 un 20 gadu vecumā, tāpat cilvēkiem, kas atrodas savas dzīves trešajā vecumposmā, un cilvēkiem tajā dzīves periodā, kuru esmu apzīmējis kā piekto, kas norit starp 28. un 35. dzīves gadu. Tā ir grieķu un senās Romas kultūras īpatnība, ka cilvēki, kuri bija 35, 36, 37 gadus veci, sapratās ar tiem, kuri šodien ir mūsu pamatskolas skolēnu vecumā, un tie, kuri bija sasnieguši dzīves vidusposmu, labi sapratās ar dzīves trešo desmitgadi sasniegušajiem. Pastāvēja sapratne starp vecākiem cilvēkiem un jaunatni atbilstoši vecuma pakāpēm. Nudien nav viegli izprast cilvēces attīstības noslēpumus! Grieķijas piemērā patiešām varam apjaust: kad jaunietis vai meitene nonāk līdz seksuālā brieduma vecumam, viņi skatās uz tiem, kuri kļuvuši 28, 29 gadus veci. Viņi izvēlas tos, kuri viņiem labāk patīk un brīvi tiecas tiem līdzī. Šajā vecumā viņi vairs nevar sekot pašsaprotamai autoritātei, bet viņi var sekot kādam paraugam. Cilvēcei attīstoties tālāk, ejot cauri Viduslaikiem, tas arvien

vairāk izzūd. Cilvēkos iestājas juceklis. No gara dotās, dabiskās kārtības rodas haoss, un tas izvirza sociālo jautājumu, bet audzināšanas un mācību pasaulē – pedagoģiski didaktisku jautājumu. Ja mēs neaplūkosit situāciju visā pasaulē, mēs patiešām netiksīm ne soli uz priekšu.

Tagad es gribētu norādīt uz kādu pavisam konkrētu faktu, kas parādīs jums, kādēļ ir sākusies šī nesaprašanās starp vecākiem cilvēkiem un jaunatni. Tad jūs šo konkrēto faktu vispārināsiet. Redziet, šodien, pabeiguši skolu, mēs zinām, piemēram, ka pastāv apmēram 70 ķīmiski elementi. Mēs tos iemācāmies, un, kad paši kļūstam skolotāji, mūsu apziņā parasti arvien vēl ir šie ķīmiskie elementi, proti, vienkārši fakts, ka tādi pastāv, lai gan Jaunākajos laikos šajā sistēmā (tabulā) ir radušies daži caurumi; tomēr iekšēji mēs esam pārliecināti, ka dzīvē atrodamies saskarē ar šiem 70 elementiem, ka, tiem savienojoties un atdaloties, rodas visas lietas ārpus pasaulē. Uz šīs atziņas pamata mēs pat esam sev izveidojuši noteiktu pasaules uzskatu. 19. gs. pēdējā trešdaļā uz šiem 70 elementiem tika uzbūvēts vesels pasaules uzskats. Domājot par pasauli, cilvēki uzdeva sev jautājumu, kā visi pasaules cietie ķermeņi radās šo ķīmisko un fizikālo pārmaiņu ceļā, kā notika pirmradīšana, kādas īpaši sarežģītas ķīmiskas sintēzes ceļā? Cilvēki gribēja aptvert visu pasauli, balstoties domās uz šiem elementiem.

Lūk, un šāda veida attieksmi pret pasauli, proti, pievēršoties tai tikai ar galvu, grieķis uztvertu kā mulķību, kā kaut ko necilvēcisku. Grieķis, kuram liktu iedomāties pasauli sastāvam no 70 elementiem, kas savienojas un sadalās, justos sabiris pīšļos. Viņš to nespētu saprast; ko lai cilvēks iesāk ar pasauli, kas sastāv no 70 elementiem, kas savienojas savā starpā un atkal sadalās? Ko tas nozīmē? Šāda pasaule varētu mierīgi pastāvēt, tā varētu būt milzīga mēģene, bet kā tajā iederētos cilvēks? Tā būtu kā istabā nolikta liela mēģene, kurā vārtos dažādi elementi, un tad caur atvērtām durvīm tajā iestumtu cilvēku tieši mutuļojošajos sāļos un skābēs. Aptuveni šādas domas rastos grieķim, ja kāds gribētu viņam iestāstīt, ka pasaule jāiedomājas uzbūvēta no 70 elementiem. Tam viņš neticētu. Tas būtu pretrunā ar viņa izjūtām. Viņš būtu spiests izjust ko līdzīgu manis tikko aprakstītajam.

Īstenībā cilvēks nebūt nav tikai galva. Tikai laukos bija tāds farss, kad cilvēkus aicināja ienākt būdīnā, kuras priekšā stāvēja kāds un sauca: “Nāciet vien iekšā, mani kungi! Šeit jūs varēsiet apskatīt dzīvu, runājošu cilvēka galvu!” Un, ienākot iekšā, cilvēki redzēja vienīgi galvu, kurai nebija ķermeņa. Cilvēks nav tikai galva, viņš ir vesels kopums. Ja viņš ar savu galvu grib izstrādāt priekšstatus, kuri viņa gribas un jūtu dzīvi, viņa fizisko miesu redz veidotu tikai no šādām it kā pasauli veidojošām lietām, tad viņam arī jājūtas citādi; viņam pirkstgalos jābūt kam citam nekā grieķa pirkstgalos, kuram šāda doma šķistu mulķīga. Cilvēks jūt citādi, viņš pasaulē nostājas citādi, ja tic, ka tā iederas tikai mēģenē, nevis universālā. Tas pats attiecas arī uz grieķa socioloģisko jautājumu uztveri. Šīs lietas ir jāpārdomā. Ir jāsaka sev: mēs ne tikai domājam, ka pasaule sastāv no 74 elementiem, mēs ar šo izjūtu arī dzīvojam, mēs mazgājam no rīta rokas, slaukām tās ar šo izjūtu. Tas, ka mūsu galva – kad mēs esam nomazgājušies – spēj pieņemt tik necilvēcisku pasaules uzskatu kā īstenību, ka mēs spējam tā domāt, tas ietekmē mūsu jūtas un sajūtas, piešķirot tām pavisam noteiktu raksturu. Ja mēs varam šādi just un domāt, proti, ka cilvēks patiešām pilnībā izkrīt no pasaules, tad ir tā, ka, stāvot ar šīm izjūtām 15 gadīgu zēnu un meiteņu priekšā, mēs nevaram atrast tiem pieeju; mēs nezinām, ko lai ar viņiem iesāk. Mūsu pasaules uzskats ļauj mums rīkot universitātē disputus, pārrunāt dažādas lietas, ko mēs uzskatām par pareizām, bet ar to nevar dzīvot. Mēs mācām savās augstskolās cilvēkus, kuri vēlas būt audzinātāji, taču, kad viņi nokļūst dzīvē, vairs nav nekā, kas varētu viņus saistīt ar jaunatni. Te mūsu priekšā atveras baismīgs bezdibenis.

Redziet, mums atnāst kaut kas no tā, ko šodien mēs mācām kā ķīmiju un fiziku, kad mēs sasniedzam 50, 55 gadu vecumu. Tad mēs esam tiktāl sklerotizēti, ka sajūtam sevi

ieskanamies to pasauli, kas atrodas ārpus mums. Pasaules varas mūsu fiziskās dzīves laikā veic ar mums ko īpatnēju, proti, kļūstot veci, mēs sacietējam savā organismā. Mēs tiekam disociēti, izjaukti, mēs noteiktā veidā iekšēji pārpīšļojamies, kad sasniedzam apmēram 50 gadu vecumu, bet šajā procesā mēs tiekam izjaukti lēni, ne uzreiz un sāpīgi, kā tas notiktu, ja mūs ieslēgtu mēģenē. Tas netiek novests tik tālu, bet lēnā garā uz to pusi iet; viss notiek nedaudz humānāk. Tajā vecumā, kad cilvēks tuvojas nāvei, viņš sāk darboties kaut kas līdzīgs mūsdienu zinātnē aprakstītajam. Tad mēs uztveram dzīvi tā, ka tikai sirmgalvjī varētu to saprast, bet daba ir laipna, tādēļ ļauj viņiem kļūt nedaudz bērnišķīgiem.

Ja kāds runā par šādām lietām, izklausās, it kā viņš gribētu uzjautrināties par pasauli, bet tas nav humors, tā ir dziļi traģiska patiesība: mēs šodien no pasaules aprakstām tikai to, kas notiek, kad esam miruši, un neko citu. Kad mēs esam miruši, notiek kas līdzīgs, un vecumā mums ir priekšnojauta par to, kas notiks mūsu fiziskajā miesā, kad būsīm miruši. Neko citu mēs neaprakstām. Mēs esam piepildījuši visas izglītības iestādes ar zināšanām, kas attiecas uz fizisko cilvēku, kāds viņš ir, izšķīstot pēc nāves, bet tas nedzīvo mūsu locekļos. Tas nedzīvo, pateicoties domām, kuras sevī uzņemam, un atziņas, kas saglabājušās no senatnes, teoloģiskās atziņas, tās dzīvo vairs tikai vārdos, jo tas, ko saka teoloģija, neatbilst tam, kas tiek mācīts par cilvēka liķa dabas vēsturi. Kamēr cilvēki uztver šīs lietas tikai kā izziņas teoriju, vēl nav tik slikti, bet mirklī, kad viņi grib ieviest tās dzīvē, kļūst slikti. Ja mēs aplūkojam cilvēku kā veselumu un jautājam sev, kāds kļūst cilvēks šādas dzīves ietekmē, tad šis jautājums iegūst lielu nozīmi, tas kļūst par dzīvības jautājumu. Mēs nedrīkstam apiet šādas lietas. Mācību stundā mēs nostājamies bērnu priekšā, kuros darbojas pilnīgi atšķirīgi spēki no tiem, kurus mēs mācījāmies, un mēs vairs nezinām, kas tad īsti bērnam notiek; mūs šķir vesels bezdibenis.

Grieķim liktos muļķīgi runāt par 70 elementiem, par kuriem mēs runājam šodien. Par ko tad runāja viņi? Viņi runāja par cilvēku kā savienojumu, kurš sastāv nevis no 70 elementiem, bet kurā darbojas četri elementi jeb četrvienība, proti, uguns, ūdens, zeme un gais. Ja mēs to sakām mūsu gudrajiem, kuri degunu pacēlušī stāv pie mūsu izglītības stūres, tad, protams, saņemam atbildi, ka tas esot bērnišķīgs pasaules uzskats, no kura cilvēce sen esot izaugusi, tas vairs neesot jāņem vērā; ja tomēr viņu starpā atrodas kāds, kurš kaut nedaudz domā, tas saka: “Jā gan, mums šie elementi ir arī šodien. Tikai mēs tos saucam par četriem agregātstāvokļiem: cieto, šķidro, gāzveida un siltuma, lai gan siltumu vairs nevar uzskatīt par tādu, jo tas ir bērnišķīgi. Mēs to vēl lietojam, bet esam noveduši līdz pareizai izpratnei, un mums, tā teikt, ar labvēlīgu smaidu jālūkojas uz to, ko domāja grieķi. Jā gan, tā ir liela laime, ka esam tikuši tik tālu, ka tagad mums ir 70 elementi, nevis kā agrāk, kad cilvēki nodarbojās ar animismu, runājot par uguni, ūdeni, gaisu un zemi.”

Un tomēr tas tā nav. Lietas būtība ir daudz dziļāka. Grieķi, runājot par uguni, ūdeni, zemi un gaisu, neiztēlojās to, ko šodien iztēlojamies mēs. Jūs varētu jautāt jebkuram ar šādu pasaules uzskatu – starp citu, bija daudz cilvēku, kuri dzīvoja ar šo grieķu pasaules uzskatu vēl līdz pat 15. gadsimtam, vēlāk ar to saskārās vairs tikai sarakstītajās grāmatās, mūsdienās arī to var vēl dažreiz novērot, bet to vairs neviens lāgā nesaprot. Jā, tā tiešām bija. Ja viņam pajautātu: “Ko tu domā par siltumu? Kā tu iedomājies uguni?”, tad viņš atbildētu: “Uguni es iedomājos siltu un sausu.” “Ko tu domā par gaisu?” “Gaisu es iedomājos siltu un mitru.” Viņš neiztēlojās ārējo gaisu, bet veidoja sevī ideju par gaisu. Viņš neiztēlojās ārēju, fizisku uguni, bet veidoja sevī uguns ideju. Tai bija apakšideja: silts un sauss.

Viņš neturējās pie rupja jutekliskuma; tās bija zināmas iekšējas kvalitātes, ko viņš iedomājās. Lai nonāktu pie šiem elementiem, pie tā, ko sauca par elementiem, vajadzēja pacelties līdz kam tādā, ko nevar redzēt ar acīm, bet aptvert tikai domās.

Jā, pie kā tad cilvēki šādi nonāca? Redziet, cilvēki nonāca pie tā aktīvā elementa izpratnes, kas cilvēkā atbilst viņa ēteriskajam elementam, viņa ētermiesai. Te cilvēki tuvojās ētermiesai. Viņi netika ētermiesā, bet viņi ielūkojās tajā, kā ētermiesa iedarbojas uz fizisko. Nevar iegūt priekšstatu par ētermiesas iedarbību uz fizisko, ja meklē tādu konfigurāciju kā, teiksim, skābekļa un oglekļa savstarpējā mijiedarbība. Nevar novērot, kā sadarbojas ētermiesa ar fizisko elementu cilvēkā, ja izmanto idejas par oglekļa, ūdeņraža, skābekļa vai sēra nonākšanu savstarpējā mijiedarbībā. Tā cilvēks pilnībā norobežojas no ēteriskās darbības un paliek fiziskajā, t.i., viņš paliek kopā ar cilvēka pēcnāves procesiem. Ar pastāvīgajām dzīves norisēm, ētermiesai iedarbojoties uz fizisko, var tikt skaidrībā tikai tad, ja domā kategorijās: silts un sauss, auksts un mitrs, silts un mitrs; tātad, ja iekšēji iztēlojas kvalitātes, ar kādām ētermiesa aptver fizisko, ja ir šī četru elementu dzīvā dabas izpratne. Šie četri elementi nav bērnšķīgs priekšstats, kas redz tikai ārējo, fizisko, tie norāda uz ēteriskā elementa aktivitāti. Vēlākos laikos šis priekšstats ir pilnībā izzudis.

Tas viss ietekmē cilvēku. Iedomājieties, cilvēks aug un mācās tikai to, ka pasaule sastāv no 70 elementiem: no joda, sēra, selēna, telūra utt., un tie virpuļo šurpu turpu. Tā ietekmē jūs kā cilvēki jūtaties pilnībā atsvešināti no pasaules. Tas viss atrodas tālu projām, un jums ar to nav nekā kopīga.

Mēs varam izveidot sev pareizu priekšstatu par pasauli, proti, ka esam saistīti ar augstākminēto, ja pieņemsim, ka pasaule sastāv no šiem četriem elementiem: no uguns, ūdens, gaisa un zemes. Iztēlosimies to kā savā laikā grieķis: ugunī siltais un sausais, gaisā siltais un mitrais, ūdenī aukstais un mitrais, zemē aukstais un sausais. Ja mēs iztēlojamies šīs kvalitātes un atdzīvinām sevī, tad šie priekšstati aptver mūs kvalitatīvi. Tie mūs caurstrāvo. Tie iekļūst mūsu locekļos, tie pārņem mūs, un mēs kļūstam kas pilnīgi cits, ja aptveram priekšstatus, kas iesniedzas mūsu locekļos dzīves laikā, nekā tad, ja aptveram priekšstatus, kas tajos iekļūst tikai pēc mūsu fiziskās nāves. Tikai līķis kapos jūt 70 elementu grupēšanos pēc ķīmijas likumiem. Dzīvi cilvēki neko no šādiem priekšstatiem savā dzīvē nevar gūt. Turpretī, ja viņiem ir priekšstats par četriem elementiem, tie aptver savu ēterisko jeb dzīvības miesu.

Redziet, mums, cilvēkiem, šāda izglītība ir kļuvusi absolūti nevajadzīga. Šodienas izglītība sagatavo mūs tikai tam, kas sakārto ārējo cilvēku, kas darbojas mehāniski. Tam mēs tiekam sagatavoti. Savam cilvēciskumam mēs negūstam itin neko. Tas viss nenokļūst locekļos. Tas paliek intelektā. Tas nekādi neietekmē jūtas un gribu. Ja mēs šodien vēl vispār gribam kādu ietekmēt, mums tas jādara ārēji, ar dažādiem sprediķiem. Mums cilvēkā kaut kas jāiespiež no ārpuses, bet mēs neiedodam neko, kas iedarbotos uz viņa iekšējo pasauli. Mēs šodien stāvam jaunatnes priekšā un briesmīgi melojam. Mēs sakām, ka tai jābūt labai, bet mēs nedodam neko, kas to varētu darīt labāku. Mēs varam likt jauniešiem mums sekot tikai autoritāri. Vienīgā iespēja ir dzīt cilvēku līdz sirmam vecumam uz priekšu zem ieročiem, lai viņš mums sekotu; tāpēc mums jāizmanto policijas feldfēbeļa vara, lai liktu cilvēkiem darīt to, ko mēs tiem sakām. Galvas zināšanas cilvēkam neko nenožīmē, vismaz ne viņa iekšējai būtībai. Tas izskaidro, kādēļ mēs nevaram piekļūt cilvēkiem, kuri atrodas šajā svarīgajā dzīves posmā, kurā jāatrod saikne starp savu garīgi dvēselisko un miesiski fizisko daļu. Ko iesākt ar jaunatni, kas grib dzīvē saistīt garīgi dvēselisko ar fizisko?

To mēs aplūkosim rīt, kad iedziļināsimies šajā problēmā. Šodien es galvenokārt centos modināt jūsos izjūtu, ka tieši pasaules uzskats ir svarīgs tam, kurš meklē pieeju bērnu dvēselēm noteiktā un tik ļoti svarīgā vecumā.

*Rudolf Steiner, Erziehung des Kindes im Reifealter, Vom Lebenslauf des Menschen, aus
GA 302.*